

УДК 728.012(075.8)

Кузьма Б.І.

Закарпатський художній інститут, м. Ужгород

Кузьма В.В.

Закарпатський обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИЗАЙНУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Кузьма Б.І., Кузьма В.В. Сучасний стан та перспективи розвитку дизайну архітектурного середовища. Розглянуто теоретичні основи проектування архітектурного середовища. Висвітлено художнє, соціальне та функціональне значення штучного довкілля, загальні принципи та можливі підходи при формуванні різноманітних типів архітектурного середовища. Окреслені сучасні тенденції та перспективи розвитку галузі відповідно до концепції сталого розвитку. Вивчено вплив процесів глобалізації, єдиного інформаційного простору та уніфікації побуту на формування мистецької особистості. Розглянуто можливість коригування навчальної програми з архітектурного середовища відповідно до вимог болонського процесу.

Ключові слова: архітектурне середовище, дизайн, середовище, сталий розвиток, штучне довкілля

Кузьма Б.И., Кузьма В.В. Современное состояние и перспективы развития дизайна архитектурной среды. Рассмотрены теоретические основы проектирования архитектурной среды. Отражено художественное, социальное и функциональное значение искусственной окружающей среды, общие принципы и возможные подходы при формировании разнообразных типов архитектурной среды. Очерченные современные тенденции и перспективы развития отрасли в соответствии с концепцией устойчивого развития. Изучено влияние процессов глобализации, единого информационного пространства и унификации быта на формирование художественной личности. Рассмотрена возможность корректировки учебной программы по архитектурной среде в соответствии с требованиями болонского процесса.

Ключевые слова: архитектурная среда, дизайн, среда, устойчивое развитие, искусственная окружающая среда

Kuzma B., Kuzma V. Current state and prospects of development of design of architectural environments. Theoretical bases of planning of architectural environment are considered. The artistic, social and functional value of artificial environment, general principles and possible approaches, is reflected at

forming of various types of architectural environment. The outlined modern tendencies and prospects of development of industry are in accordance with conception of sustainable development. Influence of processes of globalization, single informative space and way unitization of life on the forming of artistic personality is studied. The possibility of tutorial program adjustment on architectural environment in accordance with the requirements of Bologna process is considered.

Key words: architectural environment, design, environment, sustainable development, artificial environment

Вступ. Розвиток проектної культури загалом та дизайну архітектурного середовища наразі відбувається в умовах бурхливого розвитку соціального прогресу, науково-технічного розвитку, активного генезису біосфери з переходом її в принципово новий якісний стан – ноосферу. Активно наростаючий техногенний вплив на навколишнє середовище обумовив незворотні екологічні процеси. Економіки розвинених країн перейшли на концепцію сталого розвитку – концепції діяльності людини в системі ноосферних процесів у гармонії з природою, забезпечення якості життя людей і захисту інтересів майбутніх поколінь. Наразі актуальною є необхідність теоретичного осмислення проблематики організації та формування дизайну архітектурного середовища.

Постановка проблеми. Архітектурне середовище включає в себе як свою головну частину міські поселення, що сьогодні окреслюються як «... цінний устрій, який осмислено змінюється та приводить до рівноваги. Усі елементи пов'язані величезною заплутаною сіткою, яку можна зрозуміти лише побачивши в ній взаємонакладання безлічі локальних систем, кожна з яких – частина нескінченної тканини. Кожна має власну історію і свій контекст; а тому як контекст, так й історія змінюються при переході від частини до частини» [2, с. 108].

Метою роботи є визначення основних напрямів, тенденцій та стратегії розвитку дизайну архітектурного середовища в системі ноосферних процесів

Аналіз останніх досліджень. У середині ХХ століття поряд з К. Кінчем, Кр. Александером, В. Глазичевим та іншими найбільш цікаві пошуки в області формування систем поселень як гармонійних середовищ проводив грецький архітектор К. Доксіадіс. Саме ним вперше здійснено спробу створення нової науки про поселення – екістики, яка на жаль, залишилася на рівні містобудівних декларацій, глобально масштабованих містобудівних прогнозів і схем розселення та цілком традиційних досліджень в галузі середовищних пропорцій [5:2].

Паралельно в багатьох країнах почали формуватися уявлення, де «... активізація метафори «середовище», ніби за помахом чарівної палички, перетворила будь-який об'єкт архітектури в новий. Це спонукає знову і знову до осмислення самих підстав її діяльності, її інструментарію, відносин між її потенціалом та актуальними можливостями.

Наразі ланцюжок еволюції (від «дизайну» до «культури», від неї до «середовища») може бути ло-

Надійшла до редакції 09.10.2013

гічно інверсовано, перевернуто. Персоналізоване мислення архітектора штовхає його до нового осмислення: від «середовища до конкретного завдання» [5:3].

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. поняття «середовище», а особливо поняття «дизайн» в його простому або більш складному вигляді (наприклад, артдизайн, промисловий дизайн, комерційний дизайн тощо) перестало задовольняти потреби суспільства, оскільки інтерес культури до проблем організації середовища існування людини (у міському оточенні вулиць, площ, рекреацій, житлових районів, інтер'єрних просторах), котрі не вирішуються тільки завдяки суто архітектурним методам, веде до необхідності залучення такої специфічної діяльності, як дизайн архітектурного середовища [3:2]. Саме поняття «дизайн архітектурного середовища» складається з трьох частин: 1) з дизайну як художнього аспекту, 2) з архітектурної діяльності, 3) з середовища в якості об'єкту.

Результати дослідження. Область художнього проектування архітектурного середовища досить широка й включає різноманітні сфери матеріально-художньої культури: архітектуру, промисловий дизайн, декоративно-прикладне мистецтво, мистецтво експозиції, театру, кіно, що в комплексі створюють предметно-візуальну реальність нашого оточення. Звісно, в галузі дизайну архітектурного середовища формотворчим лідером виступає архітектор.

Для з'ясування відношення дизайну архітектурного середовища до архітектури слід зазначити, що нова діяльність поєднує, з одного боку, специфічну цілісність матеріальної і функціональної структури, екологічні й культурні особливості, а також індивідуальні підходи до вирішення середовищних ситуацій в умовах відсутності прототипів і стандартних зразків. З іншого боку, архітектурно-дизайнерська діяльність формує специфічні методи проектування, що пов'язані з посиленням передпроектного аналізу, концептуальністю рішень, використанням образно-типологічного підходу тощо. Тобто, мова йде не про включення дизайну до архітектурного середовища, а саме про дизайн архітектурного середовища, в якому по-новому осмислюється та формується внутрішнє та зовнішнє просторове середовище, по-новому відбувається їх динамічна взаємодія, що і визначає основні напрямки цієї діяльності.

Дизайн архітектурного середовища покликаний до проектування комплексних середовищних архітектурних об'єктів із позиції максимально широкого охоплення взаємовідносин людини з природою, з предметно-просторовим і соціально-культурним оточенням з метою гармонізації середовища на шляху узгодження його функціональних й естетичних властивостей і характеристик.

Слід також звернути увагу на те, що середовищні об'єкти мають більш складну структуру, ніж об'єкти інших видів дизайну. Тут у поєднанні взаємодіють внутрішні і зовнішні простори. Середовище життєдіяльності в їх оточенні зорганізуються ще і за допомогою різноманітних предметно-просторових структур, а також можуть до певної міри реалізувати

всю гаму естетичних відношень, породжених особливостями відношення людини до оточуючого світу.

У творчості «за законами краси», тобто в естетичній діяльності, в т. ч. і в дизайні архітектурного середовища, можливо виділити три завдання, які потрібно узгодити для отримання повноцінних і художньо-виразних рішень:

- створити окремі споруди, їх комплекси і середовища, що в цілому відповідають своєму призначенню, технічно досконалі, потребують найменших витрат сил і засобів на їх спорудження;
- надати їм гармонійної форми, що відповідала б їхній суті та творчому задуму, де матеріально необхідне виступало як належне й естетичне;
- поставити та вирішити художньо-образні завдання відповідно до потенційного значення певного комплексу або середовища.

Для створення повноцінного в естетичному відношенні середовища слід різнобічно враховувати все нові й нові вимоги споживача не лише до окремих споруд, до їх взаємодії між собою і зі своїм обладнанням, а також і до поєднання архітектурно-дизайнерського ансамблю з іншими елементами міста та природного середовища. Ле Корбюзьє зазначав: «Гармонія – це результат повної відповідності між причиною і наслідком. При цьому причина – це необхідність створювати зручне житло і відповідно здійснювати будівництво, а наслідок – це радість, яка охоплює нас при спогляданні розумної, точної, бездоганної творчості» [4:28].

Отже, *дизайн архітектурного середовища* — це нова архітектурно-дизайнерська діяльність, що пов'язана з комплексним формуванням і естетизацією об'єктів і систем оточуючої нас «другої природи» як гармонійної, художньо осмисленої єдності всіх її компонентів: від будівель і приміщень до їх інтер'єрів, благоустрою території і ландшафтів [6:12].

В. Шимко зазначає, що «...дизайн середовища припускає не точне проектне творення очікуваного середовищного відчуття, а проектування набору умов, необхідного і достатнього для появи комплексу модифікацій такого роду відчуттів» [7:5]. Отже, архітектор-дизайнер складає не проект середовища в його повному розумінні, а вузько націлений варіант предметно-просторових параметрів, необхідних для його виникнення й існування – те, що отримало назву «архітектурне середовище».

У свою чергу, «архітектурне середовище, – як писав В. Шимко, – це частина нашого оточення. Вона створена архітектурно (художньо) обґрунтованими об'ємно-просторовими структурами, системами обладнання і благоустрою, сполученими у цілісність за законами художньої єдності» [7:8].

Все це пояснює близькість методології архітектурного і архітектурно-дизайнерського проектування – обидва напрями мають справу з візуальними образами оточуючої нас реальності, використовуючи їх особливості для пробудження ідейно-естетичних реакцій глядача. Але саме тут проходить умовна межа між архітектурою і середовищним дизайном: останній включає в орбіту своєї діяльності супереч-

ливий і часто незалежний від архітектурних рішень предметний комплекс середовища, який може деформувати і нівелювати естетичний задум архітектурної організації простору. А може, навпаки, значно посилити, збагатити архітектурну концепцію за рахунок засобів середовищного мистецтва.

Дизайн середовища на відміну від архітектури, прагне поєднати особливості окремо дизайну і окремо середовища. Іншими словами, поєднуються раціонально-винахідницький початок у становленні образу і «включення» потреб споживача в естетичний продукт існування середовищного об'єкта – атмосферу середовища. Оскільки будь-яке середовище складається не лише з архітектурних компонентів, а також із багатьох інших, наприклад, зі спеціально розробленого обладнання, то весь комплекс предметів його наповнення автоматично стає засобом художнього формування об'єктів дизайну архітектурного середовища.

До напрямів дизайну архітектурного середовища можна віднести:

- **міський дизайн**, який об'єднує громадські простори міста, благоустрій сельбищних і ландшафтних територій, об'єкти, що належать до інфраструктурних і функціональних систем транспорту, міських служб, відпочинку, побутового обслуговування та ін);
- **інтер'єрний дизайн**, що охоплює проектування внутрішніх просторів промислового, громадського і житлового середовища.

Усі об'єкти цих типологічних груп включають простір (зовнішній чи внутрішній), який має функціональне призначення і предметно-просторове наповнення. Цей простір може стати об'єктом реконструкції, удосконалення існуючої забудови або створення нових середовищних ситуацій [8:18].

Рішення у дизайні архітектурного середовища спрямовані на конкретизацію і деталізацію архітектурного задуму, його відтворення в предметному наповненні внутрішнього чи зовнішнього простору, сприяє підвищенню комфортності та естетичних якостей штучного і природного оточення людини.

Висновки. Таким чином, наприкінці ХХ сторіччя в архітектурі і дизайні виділилося три провідні концептуальні напрямки розвитку: орієнтація на нову еkleктику, пошук нової монументальності, впровадження нових технологій. В межах цих напрямків сучасний професійний світогляд поєднує у собі елементи ортодоксальності й плюралізму, ідеологію конструктивізму і деконструктивізму, визнання мінливості середовища, орієнтацію на розчинення архітектурних об'єктів і епатаж дизайнерських форм. Серед цих пріоритетів головним стає взаємне проникнення та збагачення дизайнерських і архітектурних засобів і методів проектування, а також розширення та поглиблення сучасних уявлень про архітектурне середовище.

Визначення напрямів і закономірностей формування архітектурного середовища в контексті концепції сталого розвитку дають підстави вважати, що їх використання сприятиме у забезпеченні комфортних умов життєдіяльності.

Література:

1. Глазычев В.Л. Архитектура. Энциклопедия./ В.Л.Глазычев – М.: ИПЦ «Дизайн. Информация. Картография»: ООО «Изд-во Астраль»: ООО «Изд-во АСГ», 2002. – 672 с.
2. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве / Пер. с англ. В.Л. Глазычева: Под ред. А.В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1986. – 264 с.
3. Мастера архитектуры об архитектуре. – Т.1. – М.: Искусство, 1972.
4. Минервин Г. и Ермолаев А. Новая специальность – архитектор-дизайнер / Г.Минервин. и А.Ермолаев // Техническая эстетика. – 1989. – №11. – С. 28.
5. Основи дизайну архітектурного середовища: підручник / Тімохін В.О., Шебек Н.М., Малік Т.В. та ін. – Київ: КНУБА, 2010. -400 с.
6. Фремpton К. Современная архитектура: критический взгляд на историю развития./ К.Фремpton –М.: Стройиздат, 1990. – 535 с.
7. Шимко В.Т. Комплексное формирование архитектурной среды. Кн.1. основы теории. /В.Т. Шимко. – М.: МАРХИ, изд-во СПЦ-принт, 2000. – 108 с.
8. Шукурова А.Н. Архитектура Запада и мир искусства ХХ века./А.Н. Шукурова. – М.: Стройиздат, 1989. – 318 с.